

A magyar gyermekvédelmi rendszer működése az online környezetben történő gyermekveszélyeztetés tükrében

A magyar gyermekjóléti, gyermekvédelmi, gyámügyi szabályozás törvényi alapja a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.), mely végrehajtási rendeleteivel – elsősorban a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelettel (a továbbiakban: Gyer.) – kiegészülve szabályozza a gyermek veszélyeztetettségét megelőzni, megakadályozni, illetve kezelni hivatott intézményi rendszer működését és az ennek során felmerülő feladatait.

A Gyvt. 6. § (5)-(6) bekezdése kimondja:

„A gyermeknek joga van emberi méltósága tiszteletben tartásához, a bántalmazással - fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal - , az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez.”

„A gyermeknek joga van ahhoz, hogy a médiában fejlettségének megfelelő, ismeretei bővítését segítő, a magyar nyelv és kultúra értékeit őrző műsorokhoz hozzáférjen, továbbá hogy védelmet élvezzen az olyan káros hatásokkal szemben, mint a gyűlöletkeltés, az erőszak és a pornográfia.”

A Gyvt. 5. § n) pontja szerint pedig veszélyeztetettség: olyan - a gyermek vagy más személy által tanúsított - magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult állapot, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza.

A fentiek szerint deklarált gyermeki jogok sérelme esetén e meghatározás egyértelműen alkalmazható azokra a helyzetekre is, amikor a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátló vagy akadályozó körülmények online környezetben merülnek fel. Így a gyermek veszélyeztetettsége esetén, ha az az információs ártalommal összefüggésben áll fenn, a gyermekjóléti szolgáltató és a gyámhatóság az általános szabályok szerint járhat el a gyermek védelme érdekében.

Gyermekvédelmi jelzőrendszer

A magyar gyermekvédelmi rendszer „első lépcsője” a – települési szinten működő – gyermekjóléti szolgáltató által koordinált működésű ún. jelzőrendszer, melynek a Gyvt. 17. § (1) bekezdése értelmében részei

- az egészségügyi szolgáltatást nyújtók, így különösen a védőnői szolgálat, a háziorvos, a házi gyermekorvos,
- a személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatók,
- a köznevelési intézmények,
- a rendőrség,
- az ügyészség,
- a bíróság,
- a pártfogó felügyelői szolgálat,
- az áldozatsegítés és a kárenyhítés feladatait ellátó szervezetek,
- a menekülteket befogadó állomás, a menekültek átmeneti szállása,
- az egyesületek, az alapítványok és az egyházi jogi személyek,
- a munkaügyi hatóság,
- a javítóintézet,
- a gyermekjogi képviselő,
- a gyermekvédelmi és gyámügyi feladatkörében eljáró fővárosi és megyei kormányhivatal,

- az állam fenntartói feladatainak ellátására a Kormány rendeletében kijelölt szerv.

Ezen intézmények és személyek – melyek körében a gyermekek legszélesebb körével való, legkiterjedtebb kapcsolatunk miatt különösen a köznevelési intézmények, a gyermekek napközbeni ellátását végző szolgáltatók (pl. bölcsőde, családi napközi) és az egészségügyi szolgáltatást nyújtók felelősségét tartjuk kiemelőnek – kötelesek jelzéssel élni a gyermek veszélyeztetettsége esetén a gyermekjóléti szolgáltatást nyújtó szolgáltatónál, illetve hatósági eljárást kezdeményezni a gyermek bántalmazása, illetve súlyos elhanyagolása vagy egyéb más, súlyos veszélyeztető ok fennállása, továbbá a gyermek önmaga által előidézett súlyos veszélyeztető magatartása esetén.

Ilyen jelzéssel és kezdeményezéssel egyébként bármely állampolgár és a gyermekek érdekeit képviselő társadalmi szervezet is élhet.

Megjegyzendő, hogy a jelzőrendszer 2016-2017 folyamán négyszintűvé alakult, melyből két szint 2016. január 1-jétől kialakításra került:

- Helyi szinten – a család- és gyermekjóléti szolgálat feladata a helyi gyermekvédelmi jelzőrendszer szervezése, az együttműködési formák kialakítása, működtetése, dokumentálása. A feladatra nevesítve lett jelzőrendszeri felelős, aki a területről érkező jelzéseket heti rendszerességgel lejelenti a járási család- és gyermekjóléti központ jelzőrendszeri tanácsadója felé. Helyi szinten történik az esetkonferenciák szervezése, összehívása a járási szint

jelzőrendszeri tanácsadója részvételével.

- Járási szinten – a család- és gyermekjóléti központ folyamatos szakmai háttérrel biztosít a települési szinten dolgozó családgondozóknak, jelzőrendszeri felelősöknek, fogadja jelzéseiket, problémáikat. A járási jelzőrendszeri tanácsadó feladata a települési szintű jelzőrendszerek működésének segítése, szakmai támogatása. A település családgondozóinak, jelzőrendszeri felelőseinek jelzőrendszeri munkáját koordinálja, feladata a településekre szervezett esetkonferenciák, szakmaközi megbeszélések, éves szakmai tanácskozás szervezésében való részvétel, az azokon való részvétel.

2017. január 1-jétől továbbá:

- Megyei szinten - a gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszer keretében a helyi és járási szint mellett a gyermekvédelmi és gyámügyi feladatkörében eljáró fővárosi és megyei kormányhivatalok számára is feladat került meghatározásra a jelzőrendszer jogszabályban meghatározott működésének elősegítése érdekében. A fővárosi és megyei kormányhivatal támogatást nyújt a gyermekvédelmi jelzőrendszer működése kapcsán létrejött problémák, nehézségek, kezeléséhez, a Gyvt. 17. §-ában meghatározott gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszer tagjainak, továbbá a gyermekjóléti szolgáltatást nyújtóknak.

- Országos szinten – Országos módszertani feladatellátás és országos gyermekvédelmi jelzőrendszeri hívószám működtetése. Az állam fenntartói feladatainak ellátása körében gondoskodik a jelzőrendszer hatékony működésének fejlesztéséről, mely tevékenység ellátására a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóságot jelöli ki. Feladat a gyermekvédelmi jelzőrendszer hatékony működésének országos szakmai támogatása, fejlesztése, képzések kidolgozása és megszervezése, szabályozási és módosítási javaslatok megfogalmazása az ágazati irányítás felé. A jelzőrendszeri működés támogatása és a gyermek veszélyeztetettségét jelző bejelentések fogadása érdekében 2017. január 1-től országosan egységes gyermekvédelmi jelzőrendszeri hívószám működtetése került nevesítésre a Gyvt.-ben.

Gyermekjóléti szolgáltatás

A fenti struktúra megléte mellett a veszélyeztetettséget észlelő személyek és szervek számára elsősorban a települési család- és gyermekjóléti szolgáltató, illetve a járási család- és gyermekjóléti központ felé történő jelzés megtétele javasolt a közvetlen elérhetőség okán.

A gyermekjóléti szolgáltatás a Gyvt. 39. § (1)-(2) bekezdéseiből következően olyan, a gyermek érdekeit védő speciális személyes szociális szolgáltatás, amely a szociális munka módszereinek és eszközeinek felhasználásával szolgálja a gyermek testi és lelki egészségének, családban történő nevelkedésének elősegítését, a gyermek veszélyeztetettségének megelőzését, a kialakult veszélyeztetettség megszüntetését, illetve a családjából kiemelt gyermek visszahelyezését.

A gyermekjóléti szolgáltatás feladata – többek között – a gyermek testi, lelki egészségének, családban történő nevelésének elősegítése érdekében a gyermeki jogokról és a gyermek

fejlődését biztosító támogatásokról való tájékoztatás, a támogatásokhoz való hozzájutás segítése, a családtervezési, a pszichológiai, a nevelési, az egészségügyi, a mentálhigiénés és a káros szenvedélyek megelőzését célzó tanácsadás vagy az ezekhez való hozzájutás megszervezése.

Védelembe vétel

Amennyiben a fentiek szerinti feladatokat biztosító, önkéntesen igénybe vehető alapellátás a gyermek veszélyeztetettségét (a gyermek, ill. szülője együttműködésének hiányában) nem tudja megszüntetni – de alaposan feltételezhető, hogy segítséggel a gyermek fejlődése a családi környezetben mégis biztosítható –, a gyámhatóság a gyermeket védelembe veszi.

A védelembe vétel keretében a gyámhatóság a következő szabályokat írhatja elő a gyermek, ill. szülője számára, melyek több esetben az online környezetben előforduló veszélyeztetettség kezelésében is relevánsak lehetnek:

- kötelezi a szülőt, hogy folyamatosan vegye igénybe a gyermekek napközbeni ellátását, a gyermekek átmeneti gondozását, az Nktv. hatálya alá tartozó iskolaotthonos nevelést-oktatást, illetve kollégiumi ellátást,
- kötelezi a szülőt, hogy gyermekével keressen fel valamely családvédelemmel foglalkozó személyt vagy szervezetet,
- kötelezi a szülőt arra, hogy gyermeke vegye igénybe az egészségügyi szolgáltatásokat,
- kezdeményezi a háziorvosnál – súlyos veszélyeztetettség esetén bármely orvosnál – a betegsége, illetve szenvedélybetegsége következtében állandóan vagy időszakosan kóros elmeállapotú szülő, illetve a gyermekkel együtt élő más hozzátartozó orvosi vizsgálatát,
- intézkedik – az illetékes szervek bevonásával – a gyermek egészségét veszélyeztető körülmények megszüntetéséről,
- magatartási szabályokat állapít meg a gyermek számára a kifogásolt magatartás megszüntetése érdekében,
- figyelmezteti a szülőt helytelen életvezetésének, magatartásának következményére, és felszólítja annak megváltoztatására,
- kötelezheti a szülőt és a gyermeket, illetve felkérheti a konfliktusban érintett más személyt arra, hogy a nevelési-oktatási intézményben előforduló erőszak miatt kialakult helyzet vagy más súlyos konfliktushelyzet kezelése érdekében jelenjen meg iskolapszichológusi vizsgálaton, illetve vegye igénybe a konfliktuskezelést segítő szolgáltatást.

A gyámhatóság a védelembe vétel mellett feljelentést tesz a gyermek sérelmére elkövetett, tudomására jutott bűncselekmény gyanúja esetén.

Nevelésbe vétel

A gyermek gyermekvédelmi szakellátásba helyezésére – ideiglenes hatályú elhelyezésére, nevelésbe vételére, vagyis családjából való kiemelésével otthont nyújtó ellátásának és törvényes képviselőjének biztosítására – a fentiek tükrében abban az esetben kerül sor, ha veszélyeztetettségét sem a gyermekjóléti alapellátás keretében, sem a védelemben vétellel előírt szabályokkal nem sikerült megszüntetni.

A családjából kiemelt gyermeket elsősorban, a 12 év alatti gyermeket főszabály szerint nevelőszülőnél kell elhelyezni. A nevelőszülőnél vagy a gyermekotthonban elhelyezett gyermekek valamennyien gyermekvédelmi gyám gyámsága alatt állnak, aki előmozdítja a kiskorúak megfelelő ellátását, nevelését, gondoskodik az iskolába történő beíratásáról, a szükséges egészségügyi ellátás igénybe vételéről.

A gyámhatóság rendszeres időközönként felülvizsgálja a nevelésbe vétel fenntartásának szükségességét, a gyermek hazagondozásának lehetőségét, ennek hiányában – kisebb életkorú gyermekek esetén – az örökbefogadás előmozdításának lehetőségét.

Összegzés

Összegezve: A gyermekek védelmét szolgáló fentebb bemutatott rendszerben dolgozó gyermekjóléti és gyermekvédelmi szakemberek, a gyermekvédelmi észlelő- és jelzőrendszer tagjai és a szülők/gyámok valamennyien találkozhatnak a gyermekek online térben való veszélyeztetettségével, melynek észlelése esetén jelzési kötelezettségük áll fenn.

Készítette:

- *Emberi Erőforrások Minisztériuma*
- *Szociális Ügyekért és Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság*
- *Gyermekvédelmi és Gyámügyi Főosztály*